

Neteja de les col·leccions i dels dipòsits documentals

Mesures per a la preservació i conservació

2021

Taller de Restauració-SEPIC
BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Contingut

1 Introducció	2
2 Com afecta la pols als documents i a les persones	2
2.1. Efectes de la pols.....	3
3 Objectius de la neteja	4
4 Què s'ha de tenir en compte per a planificar la neteja dels fons	4
5 Metodologia	5
5.1. Equipament per a la neteja:	5
5.2. Procediment:.....	5
5.3. Recomanacions.....	7
6 Manteniment dels dipòsits	9
Bibliografia	10

1| Introducció

La pols és un dels principals problemes per a les biblioteques i la neteja és un repte per la gran quantitat de col·leccions, varietat de formats i materials i de l'estat de conservació en el que es troben. Motiu pel qual requereix de molt de temps, té un cost elevat i hi ha un potencial risc de patir danys mecànics durant la manipulació.

Disposar d'un programa de neteja, és una de les activitats que ha d'incloure un pla de preservació per garantir la conservació de les col·leccions bibliogràfiques i documentals. Actuar de forma preventiva permet identificar els factors de risc, anticipar-se a futurs deterioraments i evitar pèrdues del bé cultural.

La neteja periòdica de col·leccions i magatzems és essencial en la conservació preventiva. Conservar les col·leccions actuals és la millor manera de protegir i difondre el patrimoni bibliogràfic als ciutadans actuals i als futurs usuaris.

2 | Com afecta la pols als documents i a les persones

L'origen de la pols és tant de caràcter natural com de caràcter antropogènic. Varia en mida i composició, des del pol·len, les espores, les fibres tèxtils, les cèl·lules de la pell, els àcars, els detritus de plagues, els grans de sorra, els elements contaminants, etc., que són l'origen de moltes degradacions i un risc per a la salut de les persones.

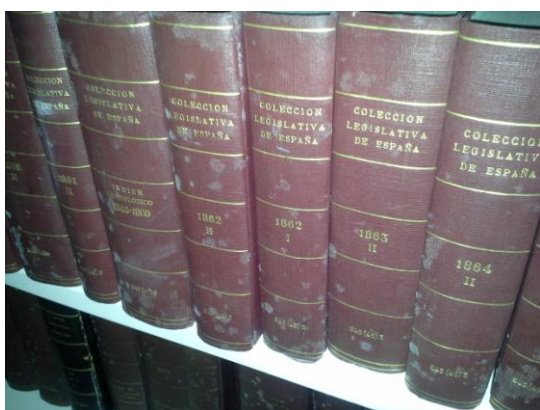
La brutícia acumulada pot tenir el seu origen:

- Per defectes estructurals de l'edifici
- Per la proximitat a zones industrialitzades i urbanes
- Per l'entrada de fons
- Per un ús baix de la documentació

2.1. Efectes de la pols

La pols dipositada en els llibres, així com en les prestatgeries constitueix un perill en ser un mitjà pel desenvolupament de microorganismes, insectes i rosegadors.

Quan la pols s'acumula als llibres, absorbeix i reté la humitat que accelera el deteriorament per hidròlisi àcida, s'incrusta més profundament en superfícies poroses afavorint l'aparició de taques. Amb humitats elevades la pols es cimenta, s'incentiva el creixement de fongs que poden actuar com adhesiu i unir partícules de pols al substrat subjacent. Els fongs són capaços de transformar la cel·lulosa en glucosa, hidròlisi enzimàtica, de manera que el paper perd resistència mecànica, es debilita i adquireix un aspecte encotonat, el que pot ocasionar la destrucció total del document. Els fongs també ocasionen taques, la coloració de les quals varien depenen de l'espècie, entre altres.

D'aquí la importància de mantenir un ambient net, si volem prolongar la vida dels documents. És important tenir consciència del dany que implica no netejar amb regularitat les col·leccions els dipòsits.

Si per manca de recursos, la freqüència de la neteja no és la desitjada, s'haurà de compensar amb revisions anuals per detectar la presència de fongs i/o l'activitat d'insectes, per garantir una resposta i tractament ràpid davant qualsevol problema.

Manipular documentació bruta pot tenir diferents efectes en la salut de les persones. La presència de substàncies al·lèrgenes com les espores, els àcars, els grans de pol·len, etc. tenen efectes nocius per a la salut, poden produir reaccions al·lèrgiques que provoquen símptomes com congestió nasal, irritació de coll, dificultat per a respirar, malalties del pulmó, etc.

3 | Objectius de la neteja

Hi ha molts avantatges en tenir una col·lecció neta, permet:

- Reduir la pols i la brutícia
- Detectar si hi ha activitat d'insectes i/o presència de fongs
- Identifica factors que puguin incidir en el deteriorament dels fons
- Prevenir danys en les col·leccions i allargar la vida d'aquestes
- Avaluar les condicions del mobiliari del dipòsit i dels documents
- Crear un entorn de treball agradable
- Fomentar el respecte i la cura per a les col·leccions i de les instal·lacions
- Protegir al personal i als usuaris de problemes per a la salut
- Mantenir un entorn net i constant pot alentir els efectes del pas del temps.

4 | Què s'ha de tenir en compte per a planificar la neteja dels fons

L'aplicació del programa de neteja ha de tenir en compte un seguit de pautes que permetin eliminar, de forma segura, l'acumulació de pols dipositada en superfícies de llibres, prestatgeries, etc.

Hi ha diversos factors a tenir en compte abans de dissenyar un programa de neteja:

- Establir un calendari i circuit de neteja basat en les característiques de la institució, en funció de:
 - Valor intrínsec i extrínsec dels documents, així com de la seva raresa.
 - Fragilitat dels documents (Estat de Conservació), com més fràgils, poroses i alterades estiguin les superfícies, més difícil serà la seva neteja i major risc de patir deteriorament
 - Distribució i tipus de la brutícia
 - Recursos en personal i mitjans
 - Nombre de persones assignades als equips
- El programa de neteja ha d'incloure la revisió de les col·leccions, per advertir de qualsevol tipus d'alteració tant pel que fa a les condicions ambientals, com a la detecció d'insectes, fongs, etc.

- Els programes han d'estar sotmesos regularment a seguiment i revisió per tal de mantenir-los actualitzats
- Es convenient portar un registre de quan i com s'ha netejat

El control de la humitat relativa es clau en aquelles zones que no es puguin inspeccionar assíduament

5 | Metodologia

La neteja la pot realitzar personal degudament format per restauradors -conservadors. Cal proporcionar pautes escrites que descriguin la metodologia de com dur a terme el procés de neteja, per un ús segur i eficaç dels aparells i productes a utilitzar, la freqüència i els equips de treball que la duren a terme. Aquests equips han d'estar conscienciats i mostrar sensibilitat envers la importància del fons objecte de la neteja.

5.1. Equipament per a la neteja:

- Aspiradora amb filtre HEPA (High Efficiency Particulate Air) reté la pols i les espores en lloc de redistribuir-les, també permet una succió ajustable i compta amb accessoris de raspalls suaus per netejar materials especialment fràgils.
- Draps de neteja de microfibra amb càrrega electrostàtica per atreure i retenir la pols, teixit no teixit i/o paper tissú, són una bona opció per eliminar capes de pols lleugeres suaument i sense redistribuir-la.
- Pinzells suaus de diàmetres, amplades i gruixos diferents. El pèl dur i rígid, pot ratllar els suports.
- Carros per a llibres, taules, escales, etc.
- EPIs, amb l'objecte de protegir-se dels patògens.
 - Mascaretes FFP2, ajustades correctament a la cara per proporcionar efectivitat
 - Guants de vinil, làtex o nitril

5.2. Procediment:

- Manipular amb molta cura.
- Es recomana netejar en equips de dues persones per minimitzant els riscos.

- Començar la neteja per les lleixes superiors.
- Retirar els llibres en ordre i treballar sobre una superfície plana.

- Començar a netejar pel tall superior eliminant la pols des del llom cap el tall davanter, els llibres han d'estar ben tancats per evitar introduir la pols al bloc del llibre. Després es netegen la resta de talls i la coberta. Es revisen les contracobertes, les guardes i el conjunt del bloc del llibre.

- Si la neteja és per aspiració, protegir el broquet amb una gasa de cotó, així assegurarem que els petits trossos de papers que es puguin despendre no passin a la bossa de recollida.
- És aconsellable utilitzar draps diferents per a la neteja externa i interna per reduir la transferència de brutícia de l'enquadernació al bloc del llibre.
- Les lleixes s'han de netejar abans de retornar els llibres.
- Un cop nets els llibres es retornaran a la lleixa neta en l'ordre corresponent

5.3. Recomanacions

- Retirar els llibres de les prestatgeries subjectant-los pel lloc, no des de la còfia, per evitar l'afebliment i trencaments en aquesta zona. També evitarem arrossegar-los pel prestatge per no provocar abrasió. Al retornar el llibre ho farem amb cura, respectant els situats al costat.

Desplaçar els llibres propers al llibre que es vol retirar

Accedir i retirar el llibre pel llom

Bascular el llibre i retirar-lo

No extreure el llibre per la còfia

- Netejar la superfície de treball regularment quan estigui bruta
- Rentar-se les mans o canviar els guants amb regularitat per evitar la transferència de la brutícia de les mans als documents.
- Rentar els raspalls i accessoris amb sabó suau, si cal, i no tornar a utilitzar fins que no estiguin completament secs.
- Substituir els draps quan estiguin bruts i/o en mal estat. No utilitzar draps tractats químicament.
- Seguir el programa de manteniment que es descriu en el manual de l'aspiradora i reemplaçar el filtre HEPA amb la freqüència indicada. Comprovar i canviar les bosses amb freqüència.
- Consultar amb el conservador - restaurador de la col·lecció o el supervisor de la neteja, sobre qualsevol dubte.

- Programar descansos.

6 | Manteniment dels dipòsits

- Netejar les lleixes amb draps de microfibra, no tractats amb productes químics, que atreuen i retenen la pols amb una càrrega electrostàtica. Mai s'han de fer servir els plomalls, redistribueixen la pols per tot arreu en lloc de retenir-la
- Si hi ha una gran acumulació de pols, caldrà passar l'aspirador i si aquesta està solidificada i fa necessari una neteja més profunda, s'utilitzaran draps humits. Sempre s'haurà d'assegurar que els prestatges queden completament secs abans de col·locar el llibres.

- La neteja dels terres s'ha de fer amb aspiradors o utilitzar la mopa en sec. No es recomana escombrar, dispersa la pols i la brutícia, tampoc es recomana netejar amb aigua, només es netejarà amb aigua quan realment sigui necessari. Ocasiona un augment de la humitat ambiental i pot esquitxar els llibres de les lleixes més baixes.
- S'han d'evitar els productes de neteja tòxics. Les emanacions dels solvents no han de ser nocives per a les col·leccions, s'han d'evitar productes que continguin clor, peròxids o amoníacs.

Bibliografia

Bibliothèque nationale de France. Le dépoussiérage

<https://www.bnf.fr/sites/default/files/2018-11/dépoussiérage%2C0.pdf>

(revisat 01/03/2021)

Cleaning books and documents

<https://collectionstrust.org.uk/resource/cleaning-books-and-documents/>

(revisat 01/03/2021)

Cleaning Books and Shelves. Northeast Document Conservation Center

<https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/4.-storage-and-handling/4.3-cleaning-books-and-shelves> (revisat 01/03/2021)

Traducció del Northeast Document Conservation Center

[http://www.nedcc.org/resources/leaflets/4Storage and Handling/03CleaningBooksAndShelves.php](http://www.nedcc.org/resources/leaflets/4Storage%20and%20Handling/03CleaningBooksAndShelves.php)

Cornell University Library. Library Preservation and conservation Tutorial. Housekeeping

<https://chinapreservationtutorial.library.cornell.edu/content/housekeeping>

(revisat 01/03/2021)

Investigating and Monitoring Dust. International Preservation News IFLA/PAC número 53 May 2011

<https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipn/IPN%2053.indd.web.pdf>

(revisat 01/03/2021)

Limpieza de Repositorios y colecciones en Bibliotecas.bnp Biblioteca Nacional del Perú.

https://www.bnp.gob.pe//documentos/proteccion_colecciones/conservacion_documento_0003.pdf (revisat 01/03/2021)

Community Museums Program . Cleaning in Museums

[https://mgsw.org.au/wp-content/uploads/2019/01/Cleaning in museums by History SA.pdf](https://mgsw.org.au/wp-content/uploads/2019/01/Cleaning_in_museums_by_History_SA.pdf)

(revisat 01/03/2021)

Preservación sin frontera, pequeñas acciones grandes resultados: Limpiando libros y documentos

http://library.uncg.edu/info/depts/scua/services/preserve/nbip_p2_spanish.pdf

(revisat 01/03/2021)

'Stacks cleaning procedures', University of Washington Libraries

www.lib.washington.edu/preservation/clean.html (revisat 01/03/2021)

Agent of deterioration: Pollutants jean Tétreault

<https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration/pollutants.html>

(revisat 01/03/2021)

Arte&Memoria

<https://www.arteymemoria.com/>

Sontara@no teixit no teixit

<https://tienda.arteymemoria.com/es/sinteticos/279-sontara-no-tejido.html>

Aspirador CV555 MUE HEPA HYBD Conservac

<https://tienda.arteymemoria.com/es/limpieza/195-aspirador-conservac.html>

CTS

<https://www.ctseurope.com/es/index.php>

Aspirador-Soplador portátil Mod. Museum Muntz 555-MU.E HEPA

<https://shop-espana.ctseurope.com/974-aspirador-soplador-portatil-mod-museum-muntz-555-mu-e-hepa-new>

Gaylord archival

<https://www.gaylord.com/>

Productes de neteja I equipament

<https://www.gaylord.com/c/Cleaning-Supplies-and-Equipment-0>

Papelmatic

<https://papelmatic.com/>

Guia del teixit no teixit per a la neteja

<https://papelmatic.com/ca/guia-del-teixit-no-teixit-per-a-la-neteja/>

Tissfil teixit no teixit

<https://papelmatic.com/ca/tissfil-la-marca-propia-de-papelmatic-per-a-teixits-no-teixits/>

Draps microfibra

<https://papelmatic.com/ca/quins-son-els-avantatges-dels-draps-de-microfibra/>

Preservation equipment ltd.

<https://www.preservationequipment.com/>

Dust Bunny: Tela de microfilament

[Dust Bunny - Microfilament Cloth - Preservation Equipment Ltd](#)

Drap de neteja de microfibra PEL

<https://www.preservationequipment.com/Catalogue/Cleaning-Products/Sponges-Cloths/PEL-Microfibre-Cleaning-Cloth>

Museum Vac® HEPA

<https://www.preservationequipment.com/Catalogue/Cleaning-Products/Vacuum-Cleaners/Museum-Vac-accessories>

3M

https://www.3m.com.es/3M/es_ES/empresa-es/

Productos de Conservación

<https://www.productosdeconservacion.com/eshop/>

Aspirador per museus Muntz 555 i accessoris

https://www.productosdeconservacion.com/eshop/herramientas/469-aspirador-para-museos-muntz-555-mu-e-hepa-hybrid.html?search_query=aspirador&results=10

Equips d'higiene i seguretat

<https://www.productosdeconservacion.com/eshop/98-equipos-de-higiene-y-seguridad>